

דין צניעות הצוואר לנשים

אריאל שלום עמרם

במאמר נעסוק בעזרת ה' יתברך בעניין צניעות הצוואר אצל נשים. בכלל זה ישנן שתי שאלות עיקריות: א. האם הצוואר הוא מהמקומות המכוסים ויש חיוב לכסותו? ב. במידה והצוואר אינו מהמקומות המכוסים, היכן עובר גבול הצוואר שעד שם מותר לגלות?

הצוואר - מקום גלוי או מכוסה?

הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק (פ"ד הט"ו) כותב "החובל באשת איש, השבת והרפוי לבעלה והצער שלה. והבושת והנזק - אם בגלוי הוא כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידיה וזרועותיה, השליש שלה ושני שלישים לבעל...". וכלשון הזו כתב גם בשו"ע (אבן העזר סי' פג סעיף א').

הרי שכתבו את צווארה בכלל המקומות שבגלוי.

וכן הוא **בתלמידי רבנו יונה** (בשיטה מקובצת כתובות סה ע"ב) בנוגע לחובל באשת איש - "אבל אם עשה לה בגלוי כגון בפנים או בצוואר וכיוצא באלו, לו שני חלקים ולה אחד".

גם **בתפארת שמואל** על הרא"ש (ברכות ג' ל"ז) כתב שדרך הנשים לגלות את הצוואר.

וכן כתב **הבן איש חי** בספרו חוקי הנשים (פרק י"ז) - "כי האישה אסור לה שיתגלה דבר מגופה רק פניה צווארה וכפות ידיה, ושאר אבריה כולם עטופים. והביטו הנשים על אנשי אירופה, מנהגם לא להיסתר מפני זרים, ובכל זאת מלבושיהם מסודרים לא מתגלה מגופם רק פניהם וצווארם כפות ידיהם וראשם... ונעיין בדעתנו המלבושים הצנועים, הוא הבגד המצניע האישה מכל צדדיה, ויעטפה ויכסה מכתפיה ועד עקבי רגליה". מבואר בדבריו שאין חשש בגילוי הצוואר.

עד כאן ראינו מספר מקורות לכך שהצוואר אינו בכלל המקומות המכוסים, אך **מרבנו יונה בספר היראה** נראה שהצוואר הינו מהמקומות החייבים בכיסוי. שכך כותב רבנו יונה "...קול באשה ערוה, שיערה וכל האמור בשיר השירים ערוה. קול, שיער, שיניים, צוואר- כל האמור בפרשה לשבת. ואסור לו להסתכל אפילו באצבע קטנה של אישה, לזון עיניו מן הערוה".

על דברי רבנו יונה האלו כותב הרב וואזנר **בשבט הלוי** (ח"ה קצ"ז ד') "...לשון רבינו יונה בספר היראה וז"ל 'שיערה וכל האמור בשיר השירים ערוה קול שיער

שיניים צוואר כל האמור בפרשה לשבח' יע"ש. והוא דבר חדש. ואמנם צוואר על כל פנים בחלקו הוא ממקומות המכוסים שהוא כמו שוק וכו', אבל הסתכלות בשיניים הוא אסור מן החדש". ובמקום אחר (ח"ז י') הוסיף - "איברא פשיטא שאין אחרי דברי רבותינו הראשונים כלום, וכמדומני שזה סיבת נשים בדורות הקודמים שהיה להם המלבושים עד סוף הצוואר הסמוך לראש, ואף על פי שעכשיו לא נהגו כן, אבל לגלות כל הצוואר, ודאי הוא נגד המבואר ברבנו יונה". מדבריו רואים שהמנהג בדור הקודם היה לכסות את כל הצוואר, אבל בזמננו המנהג הוא לא לכסות את הצוואר. ומאחר שרבנו יונה כתב שהצוואר הוא ערווה, גם בימינו צריך לכסות חלק מהצוואר. אך לא את כל דברי רבנו יונה פוסק השבט הלוי להלכה ואומר שאין איסור הסתכלות בשיניים. יש להעיר על דברי קודשו שאמר שיש לכסות חלק מהצוואר, שנראה סותר למה שנכתב בכרוז שפורסם בשנת תשמ"ח וצוטט בהמשך, שם נכתב שהצוואר לא צריך להיות מכוסה אף לא בחלקו, ועל כרוז זה חתום מרן השבט הלוי. ושמה רצה להצטרף לקריאת גדולי ישראל ללבושים צנועים ולא דקדק להודיע דעתו בפרט קטן זה.

"מקור היראה" על ספר היראה (לרב זילבר מבני ברק, אות רל"ט) מקשה- הרי בגמרא בברכות כד ע"א לא הוזכרו כערווה אלא קול שוק ושיער, ולא שיניים וצוואר? ועוד, אם אכן יש להוכיח משיר השירים הרי שם מוזכרים גם השפתיים לשבח, ואותם לא הזכיר רבנו יונה?

אלא מסביר הרב זילבר שמקור דברי רבנו יונה אינו מהגמרא הנ"ל בברכות שעוסקת בדין אמירת דברים שבקדושה כנגד ערווה, שמהתורה אסור כנגד ערווה ממש וחכמים אמרו שאסור כנגד כל דבר המטריד את דעת האדם. ואמרו שבכלל זה אף הקול השיער והשוק. והפסוקים שהביאו משיר השירים הם אסמכתא לדבריהם. אלא רבנו יונה עוסק באיסור הסתכלות והנאה ממראה אישה, שזה אסור בכל גוף האישה ואף באצבע קטנה (עיין ברכות כד ע"א, שבת סד ע"ב). וכמו שמסיים "ואסור לו להסתכל אפילו באצבע קטנה של אישה, לזון עיניו מן הערווה". ובזה חידש רבנו יונה שגם איברים אלו המוזכרים בשיר השירים אסורים בהסתכלות לשם הנאה.

אך עדיין לא מיושב, שאם כן מדוע הזכיר רבנו יונה דווקא את המקומות האלו, שיש בהם יופי ושבח, הרי כל גוף האישה בכלל האיסור? לכן יש לחלק בדברי רבנו יונה- בכל גוף האישה ואפילו באצבע קטנה אסור "לזון עיניו מן

הערווה" דהיינו במתכוון לשם הנאה. אך במקומות היפים יותר, הם המקומות שהוזכרו בפסוקים, עצם ההסתכלות אסורה מדרבנן. עד כאן ממקור היראה. ובספר 'את צנועים חכמה' (ח"א עמ' ט"ו) הסכים לחילוק של מקור היראה בדברי רבנו יונה.

יוצא לנו מזה שישנה אפשרות להסביר בדברי רבנו יונה שאין חובה לכסות את הצוואר ומה שכתב שהצוואר בכלל ערווה, כוונתו שאסור להסתכל שם מדרבנן.

הרב רועי סיטון שליט"א אמר שלדעתו קשה לעשות את החילוק הזה בדברי רבנו יונה. שהרי יוצא שיש כאן ג' גדרים- מקומות המכוסים שאסורים אף בראייה בעלמא, מקומות גלויים שיש בהם יופי שאין חיוב לכסות אך אסור להסתכל מדרבנן, ושאר גוף האישה שמותר לגלות אך אסור להסתכל לשם הנאה. מלבד זה שזהו חילוק דחוק בסברה, הרי יש כאן סתירה- אם אסור להסתכל אפילו שלא לשם הנאה במקומות היפים, כיצד מותר לגלות אותם? ונראה שלא התכוון רבנו יונה לומר שאסור להסתכל אף שלא לשם הנאה על אותם מקומות. אלא שכתב דבריו באופן של דברי מוסר והעתקת דברי חז"ל, וכוונתו כפשט הגמרות שיש איסור ליהנות ממראה אישה ואפילו מאצבע קטנה. ולא בא לומר גדרים הלכתיים אלא שרצה להזהיר ולהרחיק אותנו מהאיסור. ויסכים רבנו יונה לרמב"ם שכתב את הצוואר בכלל המקומות המגולים. גם מו"ר הרב טל שליט"א אמר שלדעתו דברי רבנו יונה הם מידת חסידות בלבד.

ויש לסייע להבנה זו, שאין חיוב לכסות את הצוואר אף לדברי רבנו יונה, ממה שראינו בשם תלמידי רבנו יונה שהצוואר הוא מקום גלוי, ולא נראה שיחלקו על דברי רבם.

אולם מדברי רבי יהונתן אייבשיץ נראה שהצוואר חייב בכיסוי. שכך כותב ביערות דבש דרוש י"ב (עמ' שכ"ז): "...וכבר אמרו גילוי בשר באישה ערווה, ובעוונותינו הרבים מן לבושי זרים למדו, שכל הצוואר ערום מבלי לבוש, וגילוי שיער. הנני מתרה בכס, הסירו הדבר הרע הזה, כי אישה אשר צוארה ערום, לבסוף לטבח תובל ע"י מלאך המוות במיתה קשה וחמורה... לא כן דרך בנות ישראל הכשרים לבל יראה חוץ בשרן".

וכן כתב בספר שארית אפרים דב על הפסוק בישעיה (ג, טז) "...ותלכנה נטויות גרון- שהולכות בגילוי צוואר כדרך הפריצות בזמננו, להראות יפיין...".

וגם בפסק מבד"ץ העדה החרדית בשנת תרפ"ח בנשיאותו של הגר"ח זוננפלד
 זצ"ל נכתב "ומצד הראש יכסה את כל בית הצוואר כמנהג הצנועות..."¹.
 רואים שהמנהג בעבר היה כן לכסות את הצוואר.²
 בספר 'תבורך מנשים' (לרבנית י. זיידנר) מנסה להוכיח שיש חיוב לכסות את
 הצוואר, אך מעיון במקורות עולה שלא כך ומותר לגלות את הצוואר.
 עולה מכל האמור שאין מקור מפורש בש"ס ובראשונים שהצוואר הוא
 מהמקומות המכוסים, ואדרבה מצינו בראשונים ובאחרונים שהוא מקום גלוי.
 וגם פוסקי זמננו כתבו כך ויובאו דבריהם בהמשך. וכן המנהג בימינו.
 ודברי רבנו יונה בספר היראה לא ברורים מספיק ונחלקו בהם המפרשים. אך
 כן ראינו שהיה מנהג בעבר שכן לכסותו ולכן כתב על זה תוכחה קשה ביערות
 דבש.

גבול הצוואר מלפנים

לאחר שראינו שאין חיוב לכסות את הצוואר, נשאלת השאלה היכן עובר
 גבול הצוואר שעד שם מותר לפתוח את בית הצוואר?
 פשוט הדבר שאסור לגלות את מה שמתחת לצוואר, שהרי כל הדיון היה על
 הצוואר ומה שמצינו שמותר לגלות הכול איירי על הצוואר, אך מה שמחוץ
 להגדרה הפשוטה של המילה "צוואר" הוא מקום מכוסה.
 וכך גם פשוט מדברי המשנה בסוטה (פ"א מ"ה) "וְלֹכְחֵן אוֹחֵז בַּבְּגָדֶיהָ, אִם נִקְרְעוּ
 נִקְרְעוּ, אִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבָהּ, וְסוֹתֵר אֶת שְׁעָרָה". ובמשנה
 הבאה כתוב: "וְאַחַר כֵּן מֵבִיא חֶבֶל מִצְרֵי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדְּיָהָ". והסבירו
 המפרשים שקושר את החבל כדי להחזיק את בגדיה שלא יפלו. מפורש שמקום
 הלב, מה שבין הצוואר לדדים, הוא מקום מכוסה שרק לסוטה היו מגלים אותו
 כדי לבזותה.

ולשם הגדרה יותר מדויקת, פרסמו גדולי הדור כרוז בשנת תשמ"ח (צוטט ב'את
 צנועים חכמה' ח"א עמ' ט"ז מהספר מלבושי כבוד) שם נכתב: "גבול הצוואר הוא:
 מהצדדים - מקום שמתחיל השיפוע לצד הכתף חייבים לכסותו. מלפנים -
 מבליטת העצמות ומטה חייבים לכסות. מאחור - מהחוליה הראשונה של הגב
 צריך להיות מכוסה". על כרוז זה חתומים הגרש"ז אויערבאך, הגר"ש וואזנר,
 הגר"ש אלישיב ועוד.

1. הבנתי שכוונתו לכסות את כל הצוואר, אך אפשר לומר ש"בית הצוואר" הוא החלק שמסביב
 לצוואר וצריך עיון.
2. את שני המקומות האחרונים העתקתי מספר 'תבורך מנשים' ולא מהמקור.

גבול הצוואר מאחור

בפסקי תשובות (אר"ח ע"ה, עמ' ת"ר) כתב בשם הרב אלישיב זצ"ל שמאחרי החוליה הראשונה צריך להיות מכוסה.

בהליכות שלמה (פ"כ הערה י"ב) כתב שגבול הצוואר הוא מהחוליה השנייה, והמחמירה להוסיף צווארון תבוא עליה ברכה. וכן כתב בספר מלבושי כבוד בשם הרב אויערבאך ולהבדיל בין חיים לחיים, בשם הרב קנייבסקי שליט"א, שגבול הצוואר הוא מהחוליה השנייה. ובשולחן שלמה (הלכות נדה י"ט, י"ד) כתב שגבול הצוואר הוא ממקום חיבור הצוואר עם הכתף. ומשמע שם ובכרוז שצוטט למעלה שדעת הרב אויערבאך היא כרב אלישיב שמהחוליה הראשונה צריך להיות מכוסה.

מו"ר הרב טל שליט"א ענה לי שמה שאינו בכלל הצוואר צריך להיות מכוסה, אך זה לא צריך להיות סגור באופן 'חונק', והוסיף שאינו רואה הבדל בין החוליה הראשונה לשנייה ונראה ששתיהן צריכות להיות מכוסות.

אנו רואים שגדולי הדור הסכימו שמעיקר הדין הצוואר יכול להיות גלוי אך מה שאינו נכלל בצוואר צריך להיות מכוסה, ונחלקו מה הגבול - החוליה הראשונה או השנייה.

לסיום, רציתי להעיר ולעורר את תשומת הלב שבמציאות כיום לא כל הלבושים עונים להגדרות שכתבו גדולי הדור, וה' יתברך יזכה אותנו לשמור על צניעותנו וקדושתנו.

עוד אוסיף שבסוגיה זו יש מעט מקורות והשתדלתי לדון בנושא על פי המקורות שמצאתי. אשמח ממש לראות עוד מקורות ולשמוע הערות.

